

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ

М.В. Волосюк, канд. екон. наук,

Національний університет кораблебудування ім. адм. Макарова

Постановка проблеми. Економічне зростання України визначається як законами ринку, так і об'єктивними умовами його регулювання, де провідну роль відіграє держава. Державна економічна політика сьогодення ґрунтується на принциповому усвідомленні, що підвищення конкурентоспроможності агропромислової продукції можливе лише за умови технологічного переоснащення комплексу та перетворення його на ефективний сектор економіки. Звідси все більшої актуальності набуває основна ідея Концепції науково-технічного розвитку галузей агропромислового виробництва України – створення конкурентоспроможного агропромислового комплексу, здатного в умовах глобалізації вирішувати головні завдання соціально-економічного розвитку суспільства та утвердження України як високотехнологічної держави [1]. Тому завдання органів державної влади полягає у реалізації цієї ідеї через агропромислову політику, що базується на підвищенні ролі наукових та технологічних факторів у подоланні кризових явищ галузей агропромислового виробництва, забезпеченні їхнього економічного зростання, переведенні галузей агропромислового виробництва на інноваційну модель розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Слід зазначити, що з боку держави приділялося достатньо уваги інноваційному розвитку галузей економіки. Правовою основою формування та реалізації пріоритетних напрямів інноваційної діяльності є Конституція України [2], Закони України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» [3], «Про інноваційну діяльність» [4], «Про наукову та науково-технічну експертизу» [5], «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» [6], Концепція науково-технологічного та інноваційного розвитку України [7]. Крім того, велика кількість наукових публікацій [23–27] щодо інноваційної моделі розвитку економіки висвітлює аналіз нормативних документів з конкретних напрямів інноваційного процесу.

Мета статті – зробити системну оцінку нормативно-правового забезпечення інноваційного розвитку агропромислового комплексу України та надати рекомендації щодо напрямів його вдосконалення.

Основними правовими документами, що визначили інноваційну спроможність агропромислового комплексу, стали Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» [8], в якому одним із стратегічних напрямів визначено технологічне оновлення та розвиток агропромислового комплексу на період до 2021 року «Про державну підтримку сільського господарства України» [9], «Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року» [10], де метою державної аграрної політики є перетворення аграрного сектору на високоефективний, конкурентоспро-

Проаналізовано нормативно-правову базу інноваційного розвитку агропромислового комплексу України.

Вказано на необхідність подальшого вдосконалення нормативно-правового забезпечення цієї сфери.

Ключові слова: *нормативно-правова база, інноваційний розвиток АПК, агропромислова політика, нормативно-правове забезпечення.*

можний на внутрішньому та зовнішньому ринках сектор економіки держави. Для досягнення цієї мети в Законі [10] зазначено першочергові заходи:

- поліпшення наукового забезпечення розвитку аграрного сектору;
- сприяння впровадженню ресурсозберігаючих, безпечних та екологічно чистих технологій виробництва сільськогосподарської продукції та продовольства;
- розвиток довготермінового кредитування інноваційних проектів;
- створення умов для технічного переоснащення заводів сільськогосподарського машинобудування з метою випуску техніки, яка забезпечуватиме впровадження сучасних, високопродуктивних та ресурсозберігаючих технологій в агропромислове виробництво;
- переоснащення матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств шляхом удосконалення довготермінового кредитування.

Крім цього, правовою основою формування та реалізації пріоритетних напрямів інноваційної діяльності є Закон України «Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів» [11], Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року» [12], «Про нормативно-правові акти щодо забезпечення реалізації Закону України «Про спеціальний режим інвестиційної та інноваційної діяльності технологічних парків» [13], «Про затвердження Порядку державної реєстрації інноваційних проектів і ведення Державного реєстру інноваційних проектів» [14], «Про премію Кабінету Міністрів України за розроблення і впровадження інноваційних технологій» [15], «Про затвердження Державної цільової економічної програми «Створення в Україні інноваційної інфраструктури на 2009–2013 роки» [16], де, між іншим, зазначено, що оптимальним варіантом розбудови інноваційної інфраструктури є розвиток виробничо-технологічної підсистеми із створенням окремих найважливіших елементів інших підсистем, що сприятиме створенню умов для прискореного впровадження інновацій навіть за обмеженого бюджетного фінансування.

Розв'язання проблем інноваційного розвитку агропромислового комплексу щодо підви-

щення конкурентоспроможності вітчизняної продукції потребує забезпечення координації діяльності органів виконавчої влади, громадських та наукових інституцій, що є можливим в рамках окремої програми розвитку АПК або регіонів, а також засобами територіального чи галузевого управління. Тому Кабінет Міністрів України схвалив Концепцію розвитку національної інноваційної системи [17], яка передбачає комплекс заходів зі збалансованого розвитку усіх підсистем національної інноваційної системи, підтримки інноваційної активності вітчизняних суб'єктів господарювання на всіх стадіях інноваційного процесу, стимулювання попиту на результати наукових досліджень і розробок, кваліфікований персонал, створення сприятливих умов для виробництва інноваційної продукції з високим рівнем доданої вартості.

У проекті Закону «Про продовольчу безпеку України» [18] одним із основних завдань є сприяння динамічному розвитку всіх галузей аграрного сектору економіки України, підтримання високого рівня їх конкурентоспроможності, впровадження інноваційних технологій, які включають біо- та нанотехнології, технології органічного виробництва харчових продуктів і продовольчої сировини, виробництво збагачених, дієтичних і функціональних харчових продуктів; створення та впровадження нових технологій глибокої і комплексної переробки продовольчої сировини, методів зберігання і транспортування сільськогосподарської сировини і харчових продуктів; активізація інноваційної діяльності в галузях продовольчого комплексу.

Для виконання поставлених завдань законодавчими актами визначається інструментарій для реалізації інноваційної діяльності, в тому числі в АПК. Було затверджено Методику проведення експертизи стратегічних пріоритетних напрямів інноваційної діяльності та середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності загальнодержавного рівня [19]. Міністерством аграрної політики визначено порядок конкурсного відбору інвестиційних проектів, спрямованих на реалізацію інноваційного продукту і (або) інноваційної продукції [20].

Постановою Кабінету Міністрів України від 12 березня 2012 р. затверджено середньострокові пріоритетні напрями інноваційної діяльності загальнодержавного рівня на 2012–2016 роки, одним з яких є технологічне оновлення та розвиток агропромислового comple-

косу [21]: розроблення та впровадження технологій адаптивного ґрунтоохоронного землеробства, виробництва, зберігання і переробки високоякісної рослинницької продукції, технологічне оновлення виробництва продукції скотарства та свинарства, розроблення та впровадження технологій створення високопродуктивних альтернативних джерел для отримання пального, новітніх біотехнологій у рослинництві, тваринництві та ветеринарії, виробництві продуктів дитячого та дієтичного харчування.

Серед нормативно-правових актів, що стосуються інноваційного розвитку АПК, слід відмітити Концепцію науково-технічного розвитку галузей агропромислового виробництва України [1], яка визначає науково-технологічний та інноваційний розвиток невід'ємною складовою широкого комплексу національних інтересів держави щодо науково-технічного розвитку галузей агропромислового виробництва, оскільки реальну незалежність і безпеку мають лише країни, здатні забезпечити ефективне використання нових знань. Тому однією з основ цієї Концепції є віднесення збереження, примноження та підвищення якості науково-технічного потенціалу агропромислового виробництва до пріоритетних національних інтересів України.

Система формування і реалізації державних пріоритетів у сфері аграрної науки та технологій потребує вдосконалення. В її основу має бути покладено принципи відповідності основних напрямів науково-технологічного розвитку галузей агропромислового виробництва головним проблемам та перспективам розвитку суспільства, попиту наукоємної продукції на вітчизняному і світовому ринках. Необхідно забезпечити комплексний підхід до підтримки відповідних напрямів науки і техніки, який передбачає фінансування державою прикладних досліджень, а також створення та впровадження ринкових науково-технологічних інновацій у сфері пріоритетних прикладних досліджень.

Серед нормативно-правового забезпечення інноваційного розвитку овочівництва слід відмітити розпорядження КМУ «Про схвалення Концепції Державної цільової програми розвитку овочівництва та переробної галузі до 2020 року» (проект) [22], що передбачає надання підтримки з боку держави овочівництву для виходу з кризового стану науковим дослідженням, інформаційній та інноваційно-інвестиційній моделі розвитку

галузі в умовах сприятливого зовнішнього середовища.

Вищезазначені нормативно-правові акти знаходяться в стадії постійної розробки, однак мають формальний характер. Викликає занепокоєння бажання урядових службовців, яке виникає періодично після чергової ротації кадрів, ініціювати розробку нормативно-правових документів щодо стимулювання інноваційної моделі розвитку галузей агропромислового виробництва без попереднього моніторингу цього питання і, що найголовніше, їхнє небажання нести відповідальність за дотримання вже прийнятих регламентів. Головна особливість системи стимулювання науково-технічної та інноваційної діяльності в АПК України полягає в її складності та динамічності, що вимагає втілення багаторівневої концепції формування.

В умовах загальної економічної кризи, складовою частиною якої є криза продовольча, питанню інноваційної діяльності в АПК надається вагоме значення [23].

Проголошений курс керівництва країни на інноваційний розвиток економіки вимагає фахівців-професіоналів для його реалізації і у сфері управління інноваційними процесами в АПК. Досвід сьогодення показує, що розвиток наміченого курсу стримує відсутність інноваційного мислення та інноваційної культури в суспільстві, а також брак сучасних креативних знань [24]. Особливе занепокоєння викликає неадекватність наявних знань керівників агропромислових підприємств викликам глобальної економіки.

Але незважаючи на це, можна констатувати, що сьогодні в державі відбулися позитивні зміни в плані тісної інтеграції науки і агропромислового виробництва.

Науковці вважають [25], що стратегічні завдання з нормативно-правового забезпечення інноваційного розвитку слід вирішувати в такий спосіб:

- опрацювати наше законодавство на предмет його гармонізації – зробити аналіз існуючих у ньому вад та надати пропозиції з їх усунення, запропонувати конкретні заходи щодо вдосконалення та взаємоузгодження законів України;
- розпочати реформування конкретних законодавчих актів у сфері науки, освіти, економічної конкуренції;
- реформувати спеціальне законодавство (в нашому випадку у сфері інноваційного розвитку АПК).

Для цього необхідно запровадити автоматизовану аналітично-інформаційну систему оброблення й аналізу як чинного, так і нового законодавства [25]. Проте автор статті зауважує, що на сьогодні й досі немає єдиної структури, яка б налагодила автоматизовану аналітично-інформаційну систему обробки законодавства у сфері науки, інновацій та інвестицій у галузях агропромислового комплексу.

Цілком логічним є зосередження у центральному органі виконавчої влади з питань освіти і науки, молоді та спорту основних функцій, що пов'язані з науковою та інноваційною діяльністю, оскільки ці сфери тісно взаємопов'язані між собою. Поєднання в одному центральному органі виконавчої влади координуючих функцій в інноваційній сфері відповідає досвіду країн Євросоюзу [26]. На думку автора статті, організацію реформування законодавства у сфері науки, інновацій та інвестицій в галузях агропромислового комплексу слід здійснювати на конкурсній основі. Тобто має бути конкурс тих установ або колективів, від яких обиратимуться розробники-професіонали в даній сфері, які запропонують найприйнятніші результати своєї праці.

В Україні діють близько 200 законодавчих, нормативно-правових актів та різноманітних відомчих документів, що регламентують інноваційну діяльність. Проте

відсутність сформованого системного підходу, науково-обґрунтованих концептуальних засад, визначених структурованих цілей державної інноваційної політики не компенсується збільшенням кількості законодавчих і нормативно-правових актів, численними змінами та доповненнями до них. Саме тому доцільним є пропозиція щодо систематизації чинного законодавства, яке регулює суспільні відносини у сфері інноваційної діяльності, і розробка Інноваційного кодексу [27].

Висновки. Для забезпечення ефективності інноваційного розвитку АПК необхідно упорядкувати наявну систему законодавства та доповнити її цілою низкою документів, які б регламентували та забезпечували створення інноваційної інфраструктури, розвиток трансферу технологій, високотехнологічного виробництва, венчурні фінансування, інтеграцію науки, освіти та агропромислового виробництва, діяльність підприємств в структурі кластерних формувань, регіональний інноваційний розвиток тощо.

Крім цього, вважає автор статті, необхідно на державному рівні забезпечити всебічну підтримку ініціатив органів місцевого самоврядування щодо розробки інноваційних програм і проектів розвитку АПК у межах регіональної стратегії інноваційного розвитку.

Література

1. Концепція науково-технічного розвитку галузей агропромислового виробництва України до 2015 року. – www.ua-info.biz
2. Конституція України від 28.06.1996. – www.president.gov.ua
3. Закон України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» від 23.03.2000 № 1602-III (із змінами, внесеними згідно із Законом № 4731-VI (4731-17) від 17.05.2012). – www.zakon2.rada.gov.ua
4. Закон України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 № 40-IV (із змінами, внесеними згідно із Законами № 380-IV (380-15) від 26.12.2002; № 1344-IV (1344-15) від 27.11.2003; № 17-18, ст. 250 № 2285-IV (2285-15) від 23.12.2004; ст. 162 № 2505-IV (2505-15) від 25.03.2005; ст. 267 № 2314-VI (2314-17) від 03.06.2010; ст. 484 № 3715-VI (3715-17) від 08.09.2011). – www.zakon2.rada.gov.ua
5. Закон України «Про наукову та науково-технічну експертизу» від 10.02.1995 № 51/95-ВР (із змінами, внесеними згідно із Законами № 1069-XIV (1069-14) від 21.09.99; № 3421-IV (3421-15) від 09.02.2006). – www.zakon2.rada.gov.ua
6. Закон України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» від 11.07.2001 № 2623-III (із змінами, внесеними згідно із Законами № 3421-IV (3421-15) від 09.02.2006; № 2519-VI (2519-17) від 09.09.2010). – www.zakon2.rada.gov.ua
7. Концепція науково-технологічного та інноваційного розвитку України від 13.07.1999 № 916-XIV. – www.zakon2.rada.gov.ua
8. Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» від 08.09.2011 № 3715-VI. – www.zakon3.rada.gov.ua
9. Закон України «Про державну підтримку сільського господарства України» від 24.06.2004 № 1877-IV (із змінами, внесеними згідно із Законами № 1447-VI (1447-17) від 04.06.2009; № 1782-VI (1782-17) від 22.12.2009; № 2373-VI (2373-17) від 29.06.2010; № 2756-VI (2756-17) від 02.12.2010; № 2856-VI (2856-17) від 23.12.2010; № 4216-VI (4216-17) від 22.12.2011; № 4391-VI (4391-17) від 09.02.2012; № 5060-VI (5060-17) від 05.07.2012). – www.zakon1.rada.gov.ua

10. Закон України «Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року» від 18.10.2005 № 2982-IV. – www.zakon1.rada.gov.ua
11. Закон України «Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів» від 31.05.2007 № 1103-V (із змінами, внесеними згідно із Законами № 1804-VI (1804-17) від 19.01.2010; № 4441-VI (4441-17) від 23.02.2012; № 5456-VI (5456-17) від 16.10.2012). – www.zakon1.rada.gov.ua
12. Постанова Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2007 р. № 1158 «Про затвердження Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року» (із змінами, внесеними згідно з постановою КМ № 1390 (1390-2011-п) від 28.12.2011). – www.zakon1.rada.gov.ua
13. Постанова Кабінету Міністрів України від 17 грудня 1999 р. № 2311 «Про нормативно-правові акти щодо забезпечення реалізації Закону України «Про спеціальний режим інвестиційної та інноваційної діяльності технологічних парків» (із змінами, внесеними згідно з постановами КМ № 1318 (1318-2001-п) від 10.10.2001; № 277 (277-2002-п) від 11.03.2002; № 726 (726-2003-п) від 15.05.2003; № 501 (501-2004-п) від 14.04.2004). – www.uazakon.com
14. Постанова Кабінету Міністрів України від 17 вересня 2003 р. № 1474 «Про затвердження Порядку державної реєстрації інноваційних проєктів і ведення Державного реєстру інноваційних проєктів». – www.zakon1.rada.gov.ua
15. Постанова Кабінету Міністрів України від 1 серпня 2012 р. № 701 «Про премію Кабінету Міністрів України за розроблення і впровадження інноваційних технологій». – www.zakon3.rada.gov.ua
16. Постанова Кабінету Міністрів України від 14 травня 2008 р. № 447 «Про затвердження Державної цільової економічної програми «Створення в Україні інноваційної інфраструктури на 2009-2013 роки» (із змінами, внесеними згідно з постановами КМ № 952 (952-2011-п) від 31.08.2011; № 970 (970-2012-п) від 24.10.2012). – www.zakon1.rada.gov.ua
17. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 червня 2009 р. № 680-р «Про схвалення Концепції розвитку національної інноваційної системи». – www.zakon1.rada.gov.ua
18. Постанова Верховної Ради України від 14.06.2011 № 3498-VI «Про прийняття за основу проєкту Закону України «Про продовольчу безпеку України». – www.zakon2.rada.gov.ua
19. Наказ «Методика проведення експертизи стратегічних пріоритетних напрямів інноваційної діяльності та середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності загальнодержавного рівня» від 16.01.2004 № 55 / Мін'юст. // Офіційний вісник України. – 2004. – № 3. – С. 176, ст. 146, код акту 27492/2004.
20. Наказ «Порядок конкурсного відбору інвестиційних проєктів, спрямованих на реалізацію інноваційного продукту і (або) інноваційної продукції у сфері промисловості, у тому числі вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу» від 11.09.2006 № 329 / Мінпромполітики // Офіційний вісник України. – 2006. – № 38. – С. 262, ст. 2611, код акту 37386/2006.
21. Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання визначення середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності загальнодержавного рівня на 2012-2016 роки» від 12 березня 2012 р. № 294 / КМУ // Офіційний вісник України. – 2012. – № 29.
22. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції Державної цільової програми розвитку овочівництва та переробної галузі до 2020 року» (проєкт) від 17.06.2011. – www.170820.minagro.web.hosting-test.net
23. *Бабенко В.О.* Стан законодавчо-правової бази в сфері інноваційної діяльності підприємств АПК. – www.nbuv.gov.ua
24. *Федулова Л.Л.* . Вплив нормативно-правової бази на науково-технологічний та інноваційний розвиток України. – www.nbuv.gov.ua
25. *Тацій В.Я.* Проблеми правового забезпечення інноваційного розвитку України: стан і перспективи // Наука та інновації. – 2008. – Т. 4. – №5. – С.33–38.
26. *Шовкалюк В.С.* Законодавче забезпечення розвитку інноваційної діяльності: стан та проблеми // Наука та інновації. – 2008. – Т. 4. – №5. – С.21–32.
27. *Орлюк О.П.* Законодавче забезпечення інноваційної діяльності в Україні // Наука та інновації. – 2008. – Т. 4. – №5. – С. 68–73.

М.В. Волосяк

ПУТИ УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ АГРОПРОМЫШЛЕННОГО КОМПЛЕКСА УКРАИНЫ

Сделан анализ нормативно-правовой базы инновационного развития агропромышленного комплекса Украины. Предложены направления усовершенствования нормативно-правового обеспечения данной сферы.